HERMAN SZILÁRD

Lopás vagy lopás kísérlete?

Az elkövető bemegy az áruházba, elnyeli a tömeg. Kezében bevásárlókosár és egy táska. A boltban nyüzsögnek a vásárlók és a potenciális tolvajok. Biztonsági őrök járnak fel-alá, mindenhol kamerák, riasztóberendezések, önkiszolgáló kasszák. Az elkövető telepakolja a kosarát élelmiszerrel, de hirtelen ötlettől vezérelve a nadrágzsebébe rejt egy öngyújtót. A kasszánál a kosárban lévő árukat kifizeti, az öngyújtót azonban nem. Amint ellép a kasszától, már várják az áruház biztonsági őrői: a cselekményt mindvégig kamerán figyelő operátor vagy az azt észlelő másik bolti alkalmazott riasztotta őket. Egy másik áruházban – ugyanilyen eset, eltérő forgatókönyv – már akkor lecsapnak az elkövetőre, amikor a zsebébe rejtje az öngyújtót, meg se várják, hogy elhagyja, vagy legalábbis elérje a pénztár vonalát. S ekkor feljelentik, vagy őrizetbe veszik.

Mikor befejezett a lopás? Vagy mikor befejezett a lopás szabálysértése, bűncselekménye? Már az *elrejtéskor*, vagy a pénztártól való távozás után, esetleg még akkor sem? Mennyiben befolyásolják az elkövetés stádiumát az áruházakban lévő lopást gátló riasztóberendezések, kamerák?

A büntető- és szabálysértési jogot alkalmazó, értelmező bírák és bírósági titkárok között mind a gyakorlatban, mind pedig az elméletben heves és egyre fokozódó vita bontakozott ki a napjainkban igen elterjedt bolti lopások kapcsán. Nevezetesen, mikor is tekinthető befejezettnek a lopás bűncselekménye vagy a lopás szabálysértése, hiszen ez a büntetéskiszabás szempontjából nem mindegy. A Legfelsőbb Bíróság 32/2012-es számú büntető elvi határozatában lévő megállapítások szakítani látszanak a korábbi bírói gyakorlattal, és egy esetleges jövőbeni jogegységi eljárás szükségességét vetítik előre. A kérdés annál is inkább égető, hiszen talán az egyik leggyakoribb, a fogyasztói társadalmakban tömegesen előforduló, tulajdont, birtokot sértő büntetendő cselekményről van szó.

Töretlen bírói gyakorlat?

A vádlott bement a vádbeli napon az egyik helyi önkiszolgáló ABC-áruházba. Előbb tejet, kenyeret, majd két doboz olcsó cigarettát tett a bevásárlóko-

sarába. Ezek után – amikor azt hitte, hogy senki sem látja – a két doboz cigarettát a dzsekije alatt viselt pulóvere alá rejtette. A pénztárnál csak a tejet és a kenyeret fizette ki. Ez után a cselekményét megfigyelő bolti dolgozók felszólították, hogy menjen be a raktárba. Itt a vádlott először tagadta, hogy a kifizetett árukon kívül más is lenne nála, aztán elővette dzsekije alól a cigarettát, és beismerte a tettét. Az elsőfokú bíróság lopás vétsége kísérletének minősítette a cselekményt, ezzel a megyei bíróság nem értett egyet, és azt befejezett lopásnak minősítette. Megítélése szerint ugyanis az e körben döntő jelentőségű elvétel megtörtént már akkor, amikor a vádlott a két doboz cigarettát a ruházatába rejtette és ezzel maradéktalanul birtokba vette.¹

A vádlott az ABC-nagyáruházban a kabátja alá rejtett egy üveg brandyt. A cselekményét észrevették, és még mielőtt távozni tudott volna, a bolt területén elfogták, a raktárba kísérték, és az italt visszavették tőle. Az első fokon eljáró bíróság ismét lopás vétsége kísérletének minősítette a cselekményt, ezzel a másodfok megint csak nem értett egyet és elvi éllel szögezte le: az ítélkezési gyakorlat töretlen abban, hogy az önkiszolgáló rendszerű boltokban az áru elrejtése esetén a lopás befejezettnek minősül függetlenül attól, hogy a pénztártól távozás után fogják-e el az elkövetőt. Köztudomású ugyanis, hogy az önkiszolgáló egységekben a vásárlótérben az árut fizetés előtt az üzletben használt bevásárlókosárban, látható helyen kell elhelyezni. Azzal, hogy az elkövető akár a ruhája alá, akár a saját táskájába teszi az árut, a környezete számára azt jeleníti meg, hogy az áru az ő tulajdona. Az említett magatartásokból egyértelműen következik az eltulajdonítási célzat ténye. Ezért az említett magatartással – figyelemmel az önkiszolgáló üzletekben kialakított vásárlási módra – *az elvétel nemcsak megkezdett, hanem befejezett*. Ennek tényét nem érinti az, hogy mivel az elkövető még a vásárlótérben van, ezért a sértetteknek többnyire lehetőségük van az áru feletti rendelkezési jog visszaszerzésére. A kifejtettekben következik, hogy a vádlott a lopás elkövetési tevékenységét nemcsak megkezdte, hanem befejezte.²

A vádlottak bementek egy önkiszolgáló üzletként működő cipőboltba. Mindketten bő szárú, nagyméretű, vastag alsóneműt viseltek; ezeknek a szára is gumírozott volt. Amikor a vádlottak észlelték, hogy a bolt dolgozói nem figyelik különösképpen a polcokat, elhatározták, hogy cipőket lopak, és az értékesítésük után kapott pénzen megosztóznak. Ennek megfelelően – egymás tevékenységét segítve – mind a ketten hét-hét pár cipőt csúsztattak a

---

¹ BH, 1984/133.

² BH, 1990/460.

szoknyájuk alá, a vastag alsóneműk szárába. Mindezek után, mivel semmit sem vásároltak, távozni akartak az üzletből. A pénztárnál lévő riasztókészülék azonban csipogó hangokat adott. A bolt biztonsági őre ezt észelve utánuk lépett, és a bejárat elől visszakísérte őket az irodába. Itt felszólításra kirakták az alsóneműjükből a cipőket. Ezzel az okozott kár megtérült. Az ügyben eljáró bíróságok a vádlottak cselekményét egységesen társtettesként elkövetett lopás vétségének minősítették. Az eljáró bíróságok a jogi indoklásban a következőkre mutattak rá. A vádlottak a cipőket a testükön lévő alsóneműbe rejtették, ezzel azok egyértelműen az ő birtokukba kerültek, egyúttal kiestek a bolt tulajdonosának a birtokából. A vádlottak olyan sajátos helyzetet, birtokállapotot hoztak létre, amelyről csak nekik volt tudomásuk. Életszerű annak megállapítása, hogy a tulajdonost megfosztották attól a lehetőségtől, hogy a vagyontárgyakkal rendelkezzen, a jogtalanul elvett cipők – egyébként igen szokatlan – rejtékhelyét végül is a vádlottak fedték fel; így került a bolt tulajdonosa abba a helyzetbe, hogy a már elvett dolgait visszaszerezhesse. A másodfokon eljáró bíróság szerint pusztán azért, mert a boltban riasztókészülék is üzemelt – amely a bolt dolgozóit figyelmezteti arra, hogy kifizetetlen árut kívánnak kivinni –, nem kerülhet sor a cselekmény kísérletként értékelésére. A hasonló berendezések amúgy sem adnak tökéletes biztonságot, és emberi közbeavatkozás nélkül a tettes elmenekülését sem akadályozzák meg. *A riasztó a jelen esetben is csak egy befejezett bűncselekmény leleplezését és a kár megtérítését szolgálta.*³

A vádlott az áruház férfikonfekció-osztályán vásárlás ürügyén a próbafülkébe vitt két férfiöltönyt, egy sötét és egy világosabb színűt. A próbafülkében a világosabb színű öltönyt betette a nála lévő reklámszatyorba, és ezt a fülkében hagyta. Ez után a sötétebb színű öltönyt visszavitte az eladóhoz, és kért még egy világosabb színűt. Ekkor az eladó közölte vele, hogy nem egy, hanem két öltönyt vitt be a próbafülkébe, egy világosabb színűt is. A vádlott ezt letagadta, ekkor az eladó bement a próbafülkébe, és a világosabb színű öltönyt elővette a reklámszatyorból. Az ügyben eljáró bíróságok lopás vétségének kísérlete miatt büntették meg a terheltet, mondván, amikor az egyik öltönyt a próbafülkében betette a reklámszatyorba – hogy azt majd később fizetés nélkül az áruházból kivigye –, a lopás törvényi tényállását, az *elvétele megkezdte, de azt befejezni a leleplezés miatt nem tudta.*⁴

Összegzésként elmondhatjuk, hogy még a bolti kamerák, jelző-riasztó berendezések és önkiszolgáló pénztárak megjelenése, elterjedése előtt sem volt

---

³ BH, 1995/73.

⁴ BH, 1986/403.

teljesen egységes és megnyugtató meghatározása az *elvétel* elkövetési magatartásának.

Mindenesetre vannak eseti döntések e korszakból, ezek közös nevezője szerint a lopás bűncselekménye akkor befejezett, ha az ellopott dolog már nincs a tulajdonos rendelkezése alatt, s *nincs valószínű lehetőség arra, hogy azt újra birtokba vegye*. Illetve a lopás befejezett, ha az elkövető az eltulajdonítani szándékozott dolgot oly módon rejtette el, hogy az végleg kikerült a jogosult rendelkezése alól.

A kamerák mögött ki figyel?

Az utóbbi években a tolvajok trükkösebbek, professzionálisabbak, kifinomultabbak lettek. A mennyiségileg és minőségileg is megnövekedett lopások elleni védekezésül a hipermarketek kezdték el alkalmazni, de ma már az önkiszolgáló kisboltban is egyre nagyobb számban vannak úgynevezett lopásgátló eszközök: térfigyelő kamerák, az ezeket kezelő, a potenciális tolvajok kifigyelésére szakosodott operátorok, és mindenféle riasztó- és jelzőberendezések. Ne feledkezzünk el továbbá a tömegben észrevétlenül figyelő civil ruhás biztonsági őrökről sem!

Büntető ügyszakos bírósági titkárként temérdek lopással elkövetett tulajdon elleni szabálysértési ügyet bíráltam el mind a rendes eljárás, mind a bíróság elé állítás keretei között. Szinte minden esetben a tényállásban szerepelt az *elrejtés* kifejezés, ami tartalmát tekintve magában hordozza, de meghaladja az *elvétel* tényállási elemét. Erősebb tartalommal bír, és úgy gondolom, hogy ez a kifejezés jelenti a probléma gyökerét a kamerákkal és mindenféle technikai akadályokkal teletűzdelt óriási önkiszolgáló arénákban elkövetett lopások minősítésénél.

A gyorsított bírósági eljárások tárgyalásain a védelem 2013 első felétől rendszeresen elkezdett hivatkozni a Legfelsőbb Bíróság 32/2012. számú büntető elvi határozatára, és az egyébként figyelmeztetéssel záruló, csekély tárgyi súlyú ügyekben is fellebbeztek, ha nem kísérlet lett a kamerák kereszttüzében elkövetett lopás minősítése.

A terheltek élettársak. Az elsőrendű terhelt foglalkozása ismeretlen, a másodrendű terhelt egy áruházban dolgozott bolti eladói munkakörben, eladói és pénztárosi feladatokat ellátva.

2006 januárjában az elsőrendű terhelt ötlete nyomán elhatározták, hogy a másodrendű terhelt a munkahelyén megszerzi a szeszesital- és dohányárurak-

tár kulcsát, és a boltból szeszes italt és dohányárut tulajdonítanak el, azok eladásából jutnak pénzhez.

Ez után az elsőrendű terhelt egy alkalommal beszélt B. A.-val, a bolt üzletvezető-helyettesével arról, hogy közreműködne-e abban, ha árut vinnének ki a boltból, és azt az elsőrendű terhelt értékesítené, a pénzt pedig elfeleznék.

B. A. az elsőrendű terhelt felkérését jelentette a boltvezetőnek, S. M.-nek. Javaslatára színleg belement a cselekmény elkövetésébe azért, hogy a terhelteket leleplezhessék. Így a terheltek és B. A. megállapodtak abban, ha megfelelő alkalom adódik, az eltulajdonítani kívánt árut a másodrendű terhelt kartondobozokba rejti, és azt a kamionos rakodórámpánál kiadja az ott várakozó elsőrendű terheltnek.

2006. január 17-én B. A. jelezte a boltvezetőnek, hogy a terheltek a cselekményt aznap este akarják végrehajtani. A boltvezető S. M. ez után beszélt a biztonsági szolgálat vezetőjével, aki két biztonsági őrt, G. L.-t és F. A.-t küldte az áruházhoz, hogy a boltot és a terhelteket figyeljék.

Az üzletben az volt a gyakorlat, hogy a szeszesital- és dohányáruraktár kulcsa a boltvezető irodájában van, és azt ő eseti jelleggel adja át az alkalmazottaknak árufeltöltés céljából.

2006. január 17-én 18 óra körül a másodrendű terhelt azzal az ürüggyel, hogy a szemének minősülő göngyöleget akarja kidobni, hozzájutott a raktárkulcshoz, és négy kartondobozba szeszes italt és dohányárut pakolt be.

A másodrendű terhelt az árut a rá várakozó élettársának, az elsőrendű terheltnek a bolt hátsó részén lévő zsilipnél adogatta ki. Két kartondobozt a másodrendű terhelt kiadott, amit az elsőrendű terhelt már bepakolt a gépkocsija csomagtartójába, amikor a biztonsági őrök az elsőrendű terhelttel kinyitatták a csomagtartót, majd értesítették a rendőrséget.

Az alapügyben eljáró bíróságok döntésével ellentétben a Legfelsőbb Bíróság a tényállásban leírt lopás bűncselekményének stádiumát, megvalósulási szakaszát *kísérletnek* minősítette.

A Legfelsőbb Bíróság elvi döntésének az *elrejtés* szempontjából legfontosabb megállapításai a következők: az elvétel az eredeti birtoklás állapotának mint uralmi, hatalmi helyzetnek a megváltoztatása, ami akkor befejezett, ha az eredeti birtokosnak nincs reális lehetősége a dolog tovább birtokolására, illetve arra, hogy újból a birtokába kerüljön. Erre akkor kerül sor, ha egy új birtokállapot létrejött. Ekkor a lopás befejezett. Ezzel szemben a dolog jogtalan eltulajdonítását célzó magatartás nem haladja meg a kísérlet stádiumát, ameddig a birtokos jelenlétében – általa figyelemmel kísérve – történik, és lehetősége van a beavatkozásra (Btk. 16., 316. §).

A következőketes ítélkezési gyakorlat szerint az elvétel a dologra gyakorolt kétmozzanatú fizikai behatás,

- aminek első szakasza az eddigi tényleges uralom (birtokállapot) megszüntetése;
- második szakasza az új tényleges uralom megszerzése az elkövető vagy harmadik személy részére. Az eltulajdonítási célzat értelemszerűen a dolog kizárólagos hatalmára törekvés.

Következésképpen *a befejezett elvétel nem azonos önmagában a dolog megragadásával, összeszedésével, becsomagolásával, elmozdításával, más helyre tételével, elrejtésével, elvitelével*. Ezek a tevékenységek az elvétel egyes mozzanatait, kezdő vagy befejező részei lehetnek⁵.

Ezek a cselekvések, további cselekvés nélkül – és eltulajdonítási szándék mellett – önmagukban előkészületek vagy kísérletek.

Az elvétel jogi fogalma – ekként a birtokból kivétel és birtokba kerülés – tehát értelemszerűen feltételezi a dolog eredeti birtokostól elkerülését, viszont nem merül ki a dolog új birtokoshoz kerülésében, hanem olyan új birtokállapotnak kell létrejönnie, amely kizárja a korábbi birtoklás helyreállításának reális lehetőségét.

Az elvétel lényege ugyanis a birtoklás mint uralmi, hatalmi helyzet megváltoztatása, ami akkor befejezett, ha az eredeti birtokosnak nincs reális lehetősége, hogy a dolgot újra birtokba vegye, a birtokába kerüljön.

Ekként a dolog jogtalan eltulajdonítását célzó magatartás konkrét mozzanata nem haladja meg a lopás kísérleti stádiumát, amíg a birtokos jelenlétében, szeme előtt, „élőben” történik; a birtokos azt folyamatosan észleli, figyelemmel kíséri, és lehetősége is van közbeavatkozni.

Ugyanígy kísérlet, ha a dolog bár elmozdított, ám továbbra is könnyen megtalálható helyen marad, valamint ha elrejtése, illetve rejtékhelye nem kizárólagosan az elkövető által ismert, hanem a birtokos rutinellenőrzése alá eshet.

Nyilvánvaló, hogy a Legfelsőbb Bíróság elvi határozatában szereplő tényállás *részben eltér* a kamerák előtt elkövetett bolti lopások szokásos tényállásaitól, azonban témánk, az elvétel, elrejtés problematikája szempontjából *lényeges hasonlóságot* mutat. Az előbbiben a tulajdonos előre tudta, hogy lopást fognak elkövetni a boltban, ezért erre felkészült, és biztonsági örökkel, a megbízottjaival figyeltette a boltot és a terhelteket. *A tárgyi oldal szem-*

⁵ BH, 1990/81.; BH, 1990/460.; BH, 1990/542.; BH, 1992/516.; BH, 1994/169.; BJD 9208.; BJD 9214.; BJD 10275.

pontjából azonban ugyanaz történt, mint amikor a sértett által a bolt megbízottjának, a kamerák mögött tolvajokat fürkésző operátornak a szeme láttára, „élőben” történik az „elrejtés”. Ez után a tulajdonos dönti el, hogy meddig vár, és mikor szakítja meg az elvétel folyamatát. Már a boltban, vagy engedi elhagyni a pénztárat, és csak ekkor veszi újra birtokba az eltulajdonítani szándékozott árut.

Összegzés

Álláspontom szerint, ha az elkövető eltulajdonítási célzattal az önkiszolgáló boltban a ruházatába rejti az árut, de cselekményét kamerán figyeli a bolt alkalmazottja, majd a kasszát elhagyva azonnal feltartóztatja az elrejtett terméket ki nem fizető vásárlót, lopás kísérletét kell megalapítani, ugyanis a tulajdonos előtt, „élőben”, a szeme láttára teszi el a tolvaj az árut, és a tulajdonosnak bármikor lehetősége van a beavatkozásra. Az eltulajdonítani szándékozott áru elrejtéséről nincsen szó, hiszen a tulajdonos látja, pusztán az elvétel megkezdéséről, amely a tulajdonos beavatkozása miatt meghiúsul.

Ha az elkövető az önkiszolgáló boltban eltulajdonítási célzattal a ruházatába rejti az árut, és a cselekményét kamerán figyelő bolti alkalmazott, vagy csak véletlenül a bolt dolgozója ezt észreveszi, és őt elfogja, nyilvánvalóan megint csak nem lehet szó befejezett elvételtől. Ebben az esetben további problémát jelent(het), hogy a pénztár vonalát nem hagyta el az elkövető, a boltban tartózkodik, így elméletileg a cselekményétől önként elállhat, meggondolhatja magát; kirakja az árut, vagy éppen a pénztárnál előveszi, és kifizeti. E problémát észlelték a boltosok, és az önkiszolgáló boltokban egyre elterjedtebb az a protokoll, hogy a biztonsági őrök megvárják, amíg az elkövető fizetés nélkül elhagyja a pénztárat. Akkor csapnak le tehát, amikor az elkövető már nyilvánvalóan elesett az önkéntes elállás lehetőségétől: a kasszától való távozás után. A tolvajnak ekkor már nincs lehetősége a cselekménytől önként elállni ugyan, de a tárgyi oldal vizsgálata szempontjából a lopás ettől még nem szükségszerűen befejezett.